

Ograniczenia prawne dotyczące posiadania i obrotu żółwiem czerwonicym, obowiązujące w Polsce

Żółw czerwoniczy *Trachemys scripta* (Schoepff, 1792) ssp. *elegans* (Wied, 1839) nie jest chroniony na podstawie Konwencji o Międzynarodowym Handlu Dzikimi Zwierzętami i Roślinami Gatunków Zagrożonych Wyginięciem (CITES). Jednak ze względu na swój potencjał inwazyjny, **został zamieszczony w Załączniku B do rozporządzenia Rady (WE) nr 338/97 z dnia 9 grudnia 1996 r. w sprawie ochrony gatunków dzikiej fauny i flory w drodze regulacji handlu nimi.** Jest tam od samego początku obowiązywania rozporządzenia, czyli od 1 czerwca 1997 r.

Celem umieszczenia w tym Załączniku było powstrzymanie importu i handlu tym podgatunkiem.

Zgodnie z art. 8 ust. 1 i 5 rozporządzenia Rady nr 338/97, w stosunku do okazów gatunków (lub niższych taksonów) z Załącznika B do tego rozporządzenia obowiązują następujące zakazy:

- oferowania kupna,
- kupna,
- pozyskiwania do celów komercyjnych,
- wystawiania na widok publiczny w celach komercyjnych,
- wykorzystywania dla zysku,
- transportu w celu sprzedaży,
- przechowywania w celu sprzedaży,
- oferowania do sprzedaży,
- sprzedaży.

Zgodnie z art. 8 ust. 5 rozporządzenia Rady nr 338/97, zakazy wymienione w ust. 1 tego artykułu nie obowiązują w odniesieniu do okazów gatunków z Załącznika B do tego rozporządzenia, w stosunku do których można udowodnić w sposób zadowalający (obowiązek ten spoczywa na podmiocie wykonującej zakazaną czynność), że sprzedawany okaz ma pochodzenie zgodnie z prawodawstwem obowiązującym w zakresie ochrony dzikiej fauny i flory (wspólnotowym i krajowym). Powyższe przepisy dotyczą tych czynności wykonywanych na terenie Wspólnoty, niezależnie od tego, czy odbywają się na terenie jednego z państw UE, czy też mają charakter międzynarodowy.

Łamanie przepisów unijnych dotyczących obrotu zwierzętami z Aneksu B stanowi przestępstwo na podstawie art. 128 pkt 2 lit. d ustawy o ochronie przyrody.

Dodatkowo zgodnie z art. 64 ust. 9 ustawy o ochronie przyrody podmioty prowadzące działalność gospodarczą w zakresie handlu żywymi zwierzętami gatunków chronionych na podstawie rozporządzenia Rady nr 338/97 (tylko takie), są obowiązane do posiadania i przekazania wraz ze sprzedawanym zwierzęciem oryginału lub kopii dokumentu stwierdzającego legalność jego pochodzenia (umożliwiającego m.in. jego rejestrację w starostwie). Kopia ta powinna być, przez podmiot sprzedający zwierzę, zaopatrzona w numer

nadawany według numeracji ciągłej, datę wystawienia, pieczęć i podpis osoby sprzedającej, informację o liczbie zwierząt, dla których została wystawiona, a jeżeli kopiowany dokument dotyczy więcej niż jednego gatunku, także o ich przynależności gatunkowej.

Nieposiadanie lub nieprzekazywanie odpowiedniej dokumentacji stwierdzającej legalność pochodzenia sprzedawanego zwierzęcia przed podmiot do tego zobowiązany stanowi wykroczenie na podstawie art. 131 pkt 1 ustawy o ochronie przyrody.

Jeśli podmiot posiadający zwierzę nie prowadzi działalności gospodarczej w zakresie handlu zwierzętami, ani nie jest ogrodem zoologicznym, zgodnie z art. 64 ust. 1 ustawy o ochronie przyrody ma obowiązek w ciągu 14 dni od wejścia w posiadanie zwierzęcia lub wwozu do kraju zgłosić je do rejestru u właściwego starosty, przy czym wraz z wnioskiem powinien przedstawić dokumenty świadczące o legalnym pochodzeniu okazu.

Niezgłoszenie okazu do rejestru stanowi wykroczenie na podstawie art. 127 pkt 3 ustawy o ochronie przyrody.

Do 2 listopada 2004 r. na podstawie art. 149 ustawy o ochronie przyrody można było zarejestrować zwierzę także bez wykazywania jego legalnego pochodzenia. Rejestracja taka uprawnia do posiadania zwierzęcia, nie oznacza jednak, że rejestrowany okaz należy traktować jako posiadający legalne pochodzenie w myśl przepisów WE.

Przed wejściem Polski do Unii Europejskiej gatunek ten nie podlegał w Polsce żadnym ograniczeniom w handlu ani obowiązkowi rejestracji, gdyż jak zaznaczono wyżej, nie znajduje się w żadnym załączniku CITES.

Na podstawie rozporządzenia Komisji (WE) 828/2011 żywe żółwie czerwonolice są objęte zakazem sprowadzania spoza Unii Europejskiej, niezależnie od źródła pochodzenia. Zakaz ten obowiązuje nieprzerwanie od 22 grudnia 1997 r., gdyż od tego czasu jest wprowadzany przez wszystkie kolejne rozporządzenia Komisji zawieszające wprowadzanie do Unii okazów niektórych gatunków dzikiej fauny i flory.

Ponieważ żółw czerwonolicy bezspornie w przypadku uwolnienia do środowiska stanowi zagrożenie dla gatunków rodzimych, zgodnie z art. 120 ust. 2 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody, w jej brzmieniu obowiązującym od 1 maja 2004 do 14 listopada 2008 r. jego sprowadzanie do kraju wymagało w tym czasie zezwolenia ministra właściwego do spraw środowiska.¹

Po wejściu 15 listopada 2008 r. w życie poprawki, polegającej na dodaniu do art. 120 ust. 2f, zawierający delegację dla Ministra Środowiska dot. wydania rozporządzenia określającego listę obcych gatunków inwazyjnych (czyli takich, które w przypadku uwolnienia do środowiska mogą stanowić zagrożenie dla gatunków rodzimych), zakazy te przestały obowiązywać aż do czasu wejście w życie odpowiedniego rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 9 września 2011 r. w sprawie listy roślin i zwierząt gatunków obcych, które w przypadku uwolnienia do środowiska przyrodniczego mogą zagrozić gatunkom rodzimym lub siedliskom przyrodniczym (gatunek tej jest w nim wymieniony). Rozporządzenie to weszło w życie 5 kwietnia 2012 r. Od tego dnia sprowadzanie do kraju, przetrzymywanie, prowadzenie hodowli, rozmnażanie i sprzedaż na terenie kraju żółwia czerwonolicego, wymaga zezwolenia Generalnego Dyrektora Ochrony Środowiska.

Łamanie tego przepisu stanowi wykroczenie wobec art. 131 pkt 10 tej ustawy.

---

¹ Nie ma wątpliwości, że zakaz ten obowiązywał w stosunku do tego gatunku od 1 maja 2004 do 14 listopada 2008. 15 listopada 2008 do art. 120 ustawy o ochronie przyrody został dodany ust. 2f zawierający delegację dla Ministra Środowiska dot. wydania rozporządzenia określającego listę obcych gatunków inwazyjnych. Ponieważ do tej pory rozporządzenie to nie zostało wydane, uprawniona jest interpretacja, że art. 120 jest obecnie przepisem martwym.

Obowiązek uzyskania zezwolenia na wwóz do Polski i wszelkie przemieszczanie żółwi czerwoniczych obowiązywał także na podstawie art. 42 ustawy z dnia 16 października 1991 r. o ochronie przyrody od dnia jej wejścia w życie (12 grudnia 1992 r.) do 1 lutego 2001 r., czyli do czasu wejścia w życie jej nowelizacji z 7 grudnia 2000 r. Ponieważ zezwoleń na wwóz tych żółwi do Polski nie wydawano, na polskim rynku niemal w ogóle nie ma żółwi czerwoniczych o legalnym pochodzeniu.

Jednakże okazy, które byłyby sprowadzone między 1 lutego 2001 r. a 30 kwietnia 2004 r., a także takie, które sprowadzono z innych krajów Wspólnoty między 15 listopada 2008 r. a 4 kwietnia 2012 r. (i które uzyskano tam zgodnie z prawem), należałoby uznać za mające legalne pochodzenie.

Zgodnie z art. 8 ust. 5 rozporządzenia Rady nr 338/97, sprzedaż okazów z Aneksu B jest dopuszczona, jeśli podmiot wykonujący zakazaną czynność jest w stanie udowodnić, że zostały one uzyskane zgodnie z prawodawstwem obowiązującym w zakresie ochrony dzikiej fauny i flory (wspólnotowym i krajowym).

Znaczenie tego przepisu w odniesieniu do dopuszczonych rodzajów dowodów oraz tego, na kim spoczywa ciężar dowodu, wyjaśnia dodatkowo orzeczenie Trybunału Sprawiedliwości Wspólnot Europejskich z dnia 16 lipca 2009 r. w sprawie C-344/08, wydane w związku z wnioskiem w trybie prejudycjalnym, złożonym przez Sąd Rejonowy w Kościanie postanowieniem z dnia 8 lipca 2008 r. Zgodnie z punktem 33 przedmiotowego wyroku, oskarżonemu, któremu udowodniono, że wykonywał czynność zakazaną wobec gatunku chronionego, przysługuje prawo do obrony w postępowaniu karnym w drodze przedłożenia dowodu, w zgodzie z postanowieniami art. 8 ust. 5 rozporządzenia nr 338/97, że w posiadanie okazów wykorzystywanych do celów zarobkowych wszedł on zgodnie z prawem. Dopuszczone są wszystkie rodzaje dowodów, na które w tego rodzaju postępowaniach zezwala prawo procesowe danego państwa członkowskiego.

Zgodnie z postanowieniami rozporządzenia Rady nr 338/97 oraz rozporządzenia Komisji nr 865/2006, biorąc dodatkowo pod uwagę zmiany w przepisach wspólnotowych i krajowych odnoszących się do tego gatunku, można wyróżnić następujące rodzaje dokumentów mogących świadczyć o legalnym pochodzeniu okazów żółwia czerwoniczego na terytorium UE:

- a) zezwolenie importowe CITES świadczące o legalnym wwiezieniu okazu na teren Polski lub innego kraju WE (w odniesieniu do żółwi czerwoniczych w praktyce import na teren Wspólnoty był możliwy niemal wyłącznie przed wejściem w życie zakazu wprowadzania tych żółwi na jej teren, czyli przed 29 lutego 2003 r.); albo
- b) dokumentu świadczącego o urodzeniu tego zwierzęcia w niewoli po 30 kwietnia 2004 r. (w przypadku urodzenia w Polsce do wystawiania takiego dokumentu upoważniony jest np. powiatowy lekarz weterynarii), pod warunkiem spełnienia wszystkich wymagań stawianych przez prawo wspólnotowe, wymienionych w art. 54 Rozporządzenia Komisji (WE) nr 865/2006 z dnia 4 maja 2006 r. ustanawiającego przepisy wykonawcze do rozporządzenia Rady (WE) nr 338/97 w sprawie ochrony gatunków dzikiej fauny i flory w drodze regulacji handlu nimi; albo
- c) dokumentu świadczącego o posiadaniu tego zwierzęcia w niewoli od czasu sprzed 1 maja 2004 r. w kraju, który wszedł w skład Wspólnoty Europejskiej w dniu 1 maja 2004 r. (żółw ten nie jest objęty CITES), przy czym w wypadku Polski nie dotyczy to sprowadzenia z zagranicy lub zakupu żółwi w okresie od 12 grudnia 1991 do 1 lutego

2001, gdy obowiązywał w Polsce zakaz jakiegokolwiek przemieszczania tych zwierząt (porównaj Somer 1994² i Somer 2002³); albo

- d) dokumentu potwierdzającego, że w stosunku do tego okazu zasądzono przepadek na rzecz Skarbu Państwa, a następnie został on wprowadzony do obrotu zgodnie z art. 8 ust. 9 Rozporządzenia Rady WE nr 338/97.

W przypadku jeśli deklarowane pochodzenie okazu zwierzęcia to urodzenie i wyhodowanie w niewoli, aby można było je uznać za zgodne z prawodawstwem w dziedzinie ochrony fauny i flory, oskarżony musi udowodnić, że spełnione były wszystkie warunki określone w art. 54 rozporządzenia Komisji nr 865/2006, czyli:

- 1) okaz jest potomstwem lub pochodzi z potomstwa urodzonego lub w inny sposób otrzymanego w kontrolowanym środowisku:
  - z rodziców, którzy byli sparowani lub których gamety zostały przeniesione w inny sposób do kontrolowanego środowiska, w przypadku rozmnażania płciowego,
  - z rodziców, którzy znajdowali się w kontrolowanym środowisku, gdy rozpoczął się proces rozwoju potomstwa, w przypadku rozmnażania bezpłciowego;
- 2) stado hodowlane zostało utworzone zgodnie przepisami prawa stosowanymi wobec niego w momencie jego nabycia i jest utrzymywane w sposób niewywierający negatywnego wpływu na przetrwanie danych gatunków żyjących w środowisku naturalnym;
- 3) stado hodowlane jest utrzymywane bez wprowadzania okazów żyjących w środowisku naturalnym, za wyjątkiem sporadycznego dodawania zwierząt, jaj lub gamet, zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa oraz w sposób niewywierający negatywnego wpływu na przetrwanie danych gatunków żyjących w środowisku naturalnym, w jednym z celów określonych w cytowanym artykule;
- 4) stado hodowlane samodzielnie wydało na świat drugie lub kolejne pokolenie w kontrolowanym środowisku lub jest zarządzane w sposób, który gwarantuje wydanie, w kontrolowanym środowisku, potomstwa drugiego pokolenia.

Jednocześnie zgodnie z art. 1 pkt 3 rozporządzenia Komisji nr 865/2006 pojęcie „stado hodowlane” oznacza wszystkie zwierzęta w hodowli wykorzystywane do reprodukcji.

Oznacza to w praktyce, że osoba wykazująca urodzenie i wyhodowanie okazu w niewoli zgodnie z prawodawstwem w zakresie ochrony fauny i flory (okaz taki oznacza się symbolem „C”) musi udokumentować, że przodkowie danego okazu mają także legalne pochodzenie – zgodnie z jednym z wymienionych wyżej rodzajów. Należy także wykazać, że okaz ten uzyskano zgodnie z krajowym prawodawstwem w dziedzinie ochrony fauny i flory (ma to przede wszystkim zastosowanie w odniesieniu do gatunków rodzimych, objętych równocześnie krajową ochroną gatunkową).

W przypadku jeśli wykazany zostanie jedynie fakt urodzenia okazu w środowisku kontrolowanym, lecz nie zostanie spełniony jeden lub więcej z pozostałych warunków (np. przodkowie okazu mają nieznane lub nielegalne pochodzenie), okaz ten uznaje się jako urodzony w warunkach kontrolowanych, dla którego kryteria rozdziału XIII rozporządzenia Komisji nr 865/2006 nie są spełnione. Takie okazy zgodnie z art. 8 ust. 1 i 5 nie mogą być przedmiotem zarobkowego wykorzystania na terenie Wspólnoty (z zastrzeżeniem art. 8 ust. 6). Intencją prawodawcy było bowiem także zapobieżenie nielegalnemu sprowadzaniu okazów do celów hodowli komercyjnych.

² Somer J. (red.) 1994. Prawo o ochronie przyrody, Seria: Komentarze nr 43. Wydawnictwo Prawo Ochrony Środowiska, Wrocław: 274 ss.

³ Somer J. (red.) 2001. Prawo o ochronie przyrody, Seria: Komentarze nr 43. Wydawnictwo Prawo Ochrony Środowiska, Wrocław: 395 ss.

Należy zwrócić uwagę, że w przypadku jakichkolwiek wątpliwości, zgodnie z art. 54 rozporządzenie Rady nr 865/2006 okaz może być uznany za urodzony i wyhodowany w niewoli jedynie wówczas, gdy właściwy organ zarządzający danego państwa członkowskiego (w Polsce – Minister Środowiska) orzeknie, że na podstawie przedstawionych dowodów jest przekonany o spełnieniu wyżej wymienionych warunków, przy czym decyzję w tej sprawie organ ten podejmuje po obligatoryjnym zasięgnięciu opinii organu naukowego (w Polsce PROP). Oznacza to, że jeśli w postępowaniu przygotowawczym lub sądowym pojawia się wątpliwość dotycząca urodzenia i wyhodowania okazu w niewoli zgodnie w odpowiednim prawodawstwem, należy zwrócić się o rozstrzygnięcie tej wątpliwości do organu zarządzającego deklarowanego państwa urodzenia okazu, a rozstrzygnięte to jest wiążące. Zasada ta znajduje także potwierdzenie w publikacjach zawierających komentarze do omawianych przepisów (Kepel, Kala 2010⁴, Pchałek, Merning 2008⁵, Kepel, Kala 2008⁶) oraz opiniach obu krajowych organów CITES (PROP z 20 sierpnia 2007 i Ministra Środowiska z 6 stycznia 2009).

Andrzej Kepel

---

⁴ Kepel A., Kala B., 2010. CITES w Polsce i Unii Europejskiej – podręcznik dla praktyków. PTOP „Salamandra”, Poznań: 191 ss.

⁵ Pchałek M., Merning L. 2008. Postępowanie przygotowawcze w sprawach nielegalnego obrotu gatunkami zagrożonymi wyginięciem. WWF Polska, Warszawa: 41 ss.

⁶ Kepel A. Kala B. 2008. Handel Zwierzętami chronionymi w zgodzie z przepisami prawa Unii Europejskiej. Poradnik dla praktyków. PTOP „Salamandra”, Poznań: 29 ss.